

Руслана КУШНЕРУК,
*методист кабінету
суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В 5 КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

На сучасному етапі інтеграції України до Європи особливого значення набуває вивчення сучасних європейських мов. Вивчення двох іноземних мов у контексті шкільної освіти – реальність і потреба сьогодення. Державний стандарт базової та повної середньої освіти, нові програми з навчальних предметів для закладів загальної середньої освіти, сучасне навчально-методичне забезпечення щодо вивчення окремих предметів стали своєчасним відгуком на сучасне замовлення суспільства.

Сучасний вчитель іноземних мов повинен володіти різноманітними технологіями навчання офлайн / онлайн, знати психолого-педагогічні особливості учнів, орієнтуватися в нормативно-правовій базі, яка регулює професійну діяльність педагогів.

Методологічними засадами організації компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у базовій школі слугують Рекомендації Європейського Парламенту та Європейської Ради Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання упродовж життя, а також «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання». Мета компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5 класів полягає у спрямуванні освітнього процесу на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані вміння і навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю в межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі добору та використання мовного та інформаційного контенту для продукування усних і письмових текстів та ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання (читання і слухання). Освітній процес будується на підґрунті комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів, які своєю сутністю зумовлюють дидактично і методично доцільне визначення цілей та змісту навчання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування та порозуміння в сучасному глобалізованому, мультилінгвальному та полікультурному світовому соціумі.

Навчання другої іноземної мови ґрунтується на загальнодидактичних і методичних принципах, як і навчання першої іноземної мови, але має специфічні особливості. Оскільки оволодіння учнями другою іноземною мовою відбувається в умовах контактування рідної та першої іноземної мов, це спричиняє виникнення проблем інтерференції з боку не лише рідної мови, але й першої іноземної. У зв'язку з цим у процесі навчання другої іноземної мови

необхідно зважати на врахування особливостей рідної мови і першої іноземної, щоб передбачити всі можливі труднощі навчання другої іноземної мови.

Вивчення другої іноземної мови розпочинається з 5-го класу, проте виокремлюється два рівні опанування нею: базовий і профільний. Це обумовлено врахуванням реальних умов навчання і функціями навчального предмета в різних типах освітніх закладів (іноземна мова як загальноосвітній навчальний предмет та іноземна мова як профільний навчальний предмет).

Специфіка предмета «Німецька мова» полягає в тому, що провідним компонентом змісту навчання є формування в учнів умінь і навичок в усному (говоріння, аудіювання) і писемному (читання, письмо) мовленні. Процес навчання всіх видів мовленнєвої діяльності має здійснюватися паралельно і взаємопов'язано. Вважається недоцільним у навчанні другої іноземної мови надавати перевагу якомусь одному або двом-трьом видам мовленнєвої діяльності. В основі формування вмінь у будь-якому вигляді іншомовної діяльності – слухомоторні навички. Отже, пріоритет у навчанні німецькій мові належить усним вправам.

Навчання усного і писемного спілкування рекомендовано розпочинати в межах сфер і тем, передбачених програмою для навчання першої іноземної мови. Звичайно, рівень володіння кожним видом мовленнєвої діяльності буде дещо нижчим, ніж його аналог у вивченні першої іноземної мови. Він відповідатиме рівню A2+, визначеному й описаному в Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти. І саме в 5 класі, з огляду на вікові особливості учнів та їхній навчальний досвід, запроваджувати пропедевтичні курси недоцільно. Навчання варто розпочинати одразу із формування в учнів навичок і вмінь із певної теми. У зв'язку з цим фонетичний аспект мовлення має засвоюватися безпосередньо у практичній діяльності під час оволодіння тематичним лексичним і граматичним матеріалом. Роботу над вимовою здійснюють постійно впродовж усього курсу навчання. Багато різноманітних чинників полегшують роботу з навчання другої іноземної мови. В учнів уже сформованими є загальнонавчальні вміння, а саме:

- робота в різних режимах (*індивідуально, у парах чи групах*);
- уміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, аргументувати;
- діти можуть розпізнавати, диференціювати мовні явища та слова (артиклі, власні імена, структуру пропозиції, дієслова-зв'язки);
- уміння сприймати іноземну мову на слух, спілкуватися з одним чи кількома співбесідниками;
- користуватися словником, застосовувати інтуїцію, здогадку.

Усі ці вміння й навички вже прищеплені вчителями першої іноземної мови, необхідно лише вміло їх використовувати. Із самого початку учень усвідомлює, що вивчення другої іноземної мови не такий уже й складний процес, якщо знати першу іноземну та використовувати свої знання при оволодінні другою. Практика навчання іноземних мов доводить, що труднощі оволодіння кожною новою іноземною мовою зменшуються приблизно вдвічі порівняно із зусиллями, що витрачаються на вивчення першої іноземної.

Слід зазначити, що успішне навчання другої іноземної мови залежить не лише від засвоєння матеріалу навчального посібника, а й від ступеня занурення в «життя з іноземною» та участі в іншомовному житті як першої, так і другої іноземної мови.

Основні відмінності у викладанні другої та першої іноземних мов

Починаючи з 5 класу, всі сучасні технології і методи на тому чи іншому рівні впроваджуються на уроках і в позаурочний час. Учні захищають свої проекти, проводять дослідження, виступають у різних ролях, пропонують свої варіанти рішення проблеми з урахуванням вікових і мовних можливостей. За цієї умови **комунікативна спрямованість** навчання зберігає своє пріоритетне значення. Успішне оволодіння другою іноземною мовою залежить від того, наскільки забутий той факт, що вона є другою.

При навчанні другої іноземної мови є ще більше передумов, ніж при навчанні першої: наявність досвіду вивчення іноземної мови, більш пізній початок навчання, усвідомленіший підхід до вивчення мови.

Позитивне перенесення досвіду вивчення першої іноземної мови може мати місце на трьох рівнях:

- *мовно-мисленнєвої діяльності* – чим більшою кількістю мов людина володіє, тим розвинутішими є її мовно-мисленнєві механізми: пам'ять, зорове та слухове сприйняття;
- *мови* – схожі лінгвістичні явища в першій іноземній мові;
- *навчальних умінь*, якими учень оволодів під час вивчення першої іноземної мови та які переносяться ним на оволодіння другою іноземною мовою й полегшують процес засвоєння.

Отже, можна враховувати індивідуальні особливості учня й диференціювати навчання з урахуванням рівня вивченості першої мови. Для деяких учнів необхідно створювати умови для швидшого просування, іншим – надавати можливість для повторення та тренування. Дуже важливими є принципи економії та інтенсифікації навчання, адже процес оволодіння другою іноземною мовою можна значно інтенсифікувати, якщо учні мають високий рівень знань із англійської мови.

Чинники, що сприяють економії часу та інтенсифікації процесу навчання:

- володіння латинським шрифтом (скорочує період альфабетизації та зводить його до роз'яснення та засвоєння відмінностей звуко-буквених відповідностей у різних іноземних мовах, графічного і звукового образу слова);
- наявність значного потенційного словникового запасу (слова англійської мови, що мають схожість з іншими іноземними мовами, прями запозичення з англійської мови та інтернаціоналізми полегшують процес навчання читання й сприяють швидшому оволодінню лексику другої іноземної мови);
- швидке просування у читанні (сприяє більш швидкому розвитку соціокультурної компетентності).

Таким чином, при вивченні другої іноземної мови інтенсивна робота для формування в учнів уявлень про категорії, відсутні в рідній мові, не вимагається. Проте навіть у загальних категоріях першої і другої іноземних мов існує ряд відмінностей, на які необхідно звернути увагу учнів із самого початку. Наявність загальних рис у мовах сприяє повному перенесенню явищ першої іноземної мови на схожі явища другої іноземної мови, що й викликає помилки. Саме тому, незважаючи на спільність категорій та ряд збігів у понятійній сфері, тренування граматичних явищ другої іноземної мови не повинно бути менш інтенсивним, ніж у першій мові.

Із розвитком в учнів умінь і навичок при вивченні другої іноземної мови та збільшенням обсягу засвоєного мовного матеріалу відбувається постійне зменшення впливу першої іноземної мови на другу. З часом учні починають усвідомлювати внутрішні закони побудови системи другої іноземної мови, у них формується «відчуття мови».

Для нейтралізації негативного впливу фонетичних навичок першої іноземної мови навчання німецької вимови має будуватися на основі порівняльного аналізу фонологічних систем рідної та першої іноземної мови, що є одним із важливих принципів навчання фонетичного матеріалу. Це дозволяє передбачити можливі труднощі і тим самим знайти шляхи їх подолання. Практика свідчить, що найлегше учні оволодівають звуками, що співпадають у всіх вивчених мовах, важче – звуками, які лише схожі на звуки англійської та української мов.

Сприймання та відтворення звука, що належать до другої групи, характеризується високим ступенем інтерференції. Учні автоматично переносять навички вимови цих звуків із вивчених мов насамперед з англійської у німецьку, що призводить не лише до виникнення акценту в мовленні, але й до помилок на рівні змісту. Звуки цієї групи вимагають посиленої уваги до спеціального тренування в різноманітних вправах, особливо в тих, де є контрастування з відповідними звуками англійської мови. Найважче засвоюються звуки, аналогів яким у мовах немає. Тоді використовується транскрипція, зокрема на початковому рівні навчання німецької мови на базі англійської.

Урахування раніше вивчених мов при навчанні лексики німецької мови має важливе значення при оволодінні учнями значенням, словотвором, багатозначністю та сполученням слів. Набагато легше вивчати лексику учням, які мають хороший запас слів з англійської мови. Постійного аналізу та порівняння потребують граматичні, зокрема й лексичні, аспекти французької, англійської, української мов.

З метою контролю за засвоєнням учнями слів і словосполучень слід використовувати переклади: з української на німецьку, з англійської на німецьку тощо. Отже, можна зробити висновки про те, що у процесі навчання другої мови результати взаємодії мов не повинні ігноруватися. До роботи над навчальним матеріалом і до формування навичок потрібно підходити диференційовано: не навчати тому, що учні вже вміють та знають з інших мов. Новинка або якийсь цікавий факт має бути на кожному занятті.

При вивченні німецької мови як другої враховуємо, що:

1. Англійська й німецька як германські мови споріднені в багатьох аспектах. Насамперед це простежується у лексиці, особливо на початковому етапі, де можна помітити багато відповідностей та очевидний зв'язок між німецькою та англійською мовами. До того ж є багато інтернаціоналізмів, здебільшого греко-латинського походження, які трапляються в обох мовах.

2. Учні відповідальніше поставляться до процесу навчання, а це робить ефективним застосування на уроках інтерактивних форм роботи. З досвіду вивчення першої іноземної мови учні мають свою стратегію запам'ятовування лексичних одиниць, яку вони використовують для вивчення другої іноземної мови.

3. Для вивчення другої іноземної мови, як правило, виділяється менше часу, ніж для першої. Це означає, що темп заняття має бути вищим (більше навчального матеріалу за урок, коротші пояснення, інтенсивніша робота із вправами). Цьому значно сприяє порівняння та обговорення мовних явищ, схожих в обох мовах.

4. На заняттях першої іноземної мови учні ознайомилися з можливими формами вправ і мають певний досвід, який можна використати під час вивчення другої мови. Тому вчителю англійської мови дуже корисно знати, які форми і методи навчання застосовувалися на уроках німецької мови.

5. Завдання і вправи мають бути орієнтовані насамперед на порівняння та обговорення аналогій і розбіжностей, мета яких — встановити зв'язки між рідною мовою, першою іноземною та другою іноземною.

6. Свідомо застосовувати набуті знання з німецької мови під час вивчення англійської означає розуміти новий елемент англійської мови (слово чи структуру речення), користуючись «ага»-ефектом (*«Aha Effekt»*).

7. Дослідження психології пам'яті свідчать, що нове лише тоді добре запам'ятовується, якщо його можна пов'язати з чимось уже відомим у нашій свідомості. У вивченні іноземної мови це стосується насамперед словникового запасу: дуже неефективно вивчати нову лексику, зазубрюючи слова без використання контексту.

Вправи і завдання у навчальній ситуації «німецька мова після англійської» розробляються з урахуванням певних засад.

При вивченні другої іноземної мови можна використати різні способи запам'ятовування:

1. Візуальна опора

Використовуються малюнки або фотографії, підписані двома мовами. Так, можна семантизувати лексику до тем: «Квартира», «Місто», «Тварини», «Рослини», «Клімат», «Погода», «Транспортні засоби», «Продукти», «Страви», «Напої», «Покупки», «Магазини», «Родинні стосунки», «Зовнішність», «Одяг», «Гігієна», «Хвороби», «Розміщення і рух у просторі», «Школа і навчання», «Навчальні предмети», «Театр», «Концерт», «Кіно», «Спорт», «Радіо», «Телебачення», «Преса» тощо.

2. Упорядкування схем

Загальні поняття часто утворюють системи, відомі учням з рідної мови, які допомагають паралельно семантизувати лексику в двох мовах. Прикладами німецько-англійських відповідників можуть бути: числа, сторони горизонту, міри довжини, ваги, часу, пори року, дні тижня, пори доби, кольори.

3. Протилежне значення

Пари слів із протилежним значенням, як свідчить досвід, запам'ятовуються легше, ніж коли слова вивчаються окремо.

Розуміння лексичних одиниць здійснюється з допомогою робочих кроків.

Робочі кроки, за яких усі наявні знання про мову під час порівняння систематизуються та активізуються, значною мірою сприяють розвитку «відчуття мови» і, завдяки цьому, підготовці до вивчення кожної наступної мови. Такі робочі кроки учні можуть виконувати й самостійно, а вчитель задає тему або показує малюнок:

1. Учні занотовують німецькі слова, які вони вже знають.
2. Шукають у словнику англійські відповідники й записують їх.
3. Порівнюють англійські та німецькі слова, встановлюють, які з них схожі і легко зрозумілі, які відрізняються.
4. Складають таблицю.
5. Порівнюють англійські та німецькі слова зі словами рідної мови.

Робочі кроки виконуються спочатку індивідуально, у парах або групах, а потім результати обговорюються на пленумі, порівнюються, за потреби коригуються, робляться висновки.

Отже, учні впродовж певного часу можуть створити свій особистий багатомовний словник у малюнках.

Активне застосування лексики (від розуміння до висловлювання.)

Спочатку відбувається інтенсивне тренування вимови.

Вправи, які можна запропонувати на цьому рівні:

- а) читання вголос текстів, які містять нову лексику;
- б) складання невеликих діалогів із новою лексикою.

Активне застосування лексики (від розуміння до письма.)

Обговорюється правильне написання німецьких слів.

Вправи для тренування правильної орфографії вивчених слів:

- а) заповнити пропуски в тексті новою лексикою;
- б) диктанти для заповнення пропусків.

Вправи для уникнення інтерференції. «Фальшиві друзі».

В англійській та німецькій мовах є слова, які подібні за звучанням або написанням, проте мають різне значення і тому можуть бути неправильно вжиті або неправильно розпізнані.

Граматика

Граматичні аналогії можна проводити в процесі вивчення англійської мови, наприклад:

- створення простого речення, приміром: Ich bin Mascha. I am Masha;

- часові форми (перфект з дієсловом haben). Наприклад: Perfekt= haben + PartizipII (звичайно, не забувати і про відмінності, що в цьому випадку стосується Perfekt з дієсловом sein) Perfect= have + ParticipleII;
- сильні / слабкі дієслова;
- наказовий спосіб;
- модальність, наприклад: must/müssen, can/ können, haben + zu +Infinitiv/ have+ to+ Infinitive;
- вживання інфінітива з часткою «zu» і без неї;
- майбутній час, наприклад: I will go / Ich werde gehen.

Вивчення двох іноземних мов (англійської та німецької) дає унікальну можливість проводити бінарні уроки. Їхньою метою є порівняння двох культур, тобто формування країнознавчої компетенції, розвиток аналітичних здібностей в учнів, вироблення та розвиток навичок так званого «переключення» з однієї іноземної мови на іншу, чого не можна досягнути при вивченні тільки однієї іноземної мови. Елементи театралізації дають змогу зробити урок емоційно насиченим, цікавим для дітей. Залежно від рівня знань учнів можливе використання адаптованих текстів для аудіювання (читання) або неадаптованих автентичних текстів. Граматичні конструкції для опрацювання обираються залежно від теми, рівня знань учнів, мети уроку. Відповідно може змінюватись і структура уроку.

Німецькі слова близькі за формою та значенням до слів рідної мови. Вони у своїй більшості є інтернаціональними, але в англійській мові їм відповідають слова іншого кореня:

Німецька мова	Українська мова
Die Bibliothek	бібліотека
Die Möbel	меблі
Das Ziel	ціль

Німецька мова	Англійська мова
Das ist eine Karte	It is a map
Ist das eine Lampe?	Is it a lamp?
Was ist das?- das ist ein Buch.	What is this? - It is a book
Wo ist er?	Where is he?
Mein Freund ist Lehrer.	My friend is a teacher

Ось як можна за допомогою опор пояснити вживання означеного і неозначеного артиклів. Учням уже відоме таке поняття, як артикль, а також їм відоме правило, згідно з яким означений артикль вживається, якщо предмет або особу називають уперше і якщо вони відомі тому, хто говорить:

Німецька	Англійська
das ist ein Tisch	This is a table
Проте є моменти, які базуються на протиставленні:	
Німецька	Англійська
Mein Freund ist Ingenieur.	My friend is an engineer.

Труднощі виникають і тому, що в англійській мові є лише один неозначений і один означений артикль, а у німецькій мові іменники бувають чоловічого, жіночого, середнього роду, і саме артикль означений або неозначений вказує на рід, число та відмінки іменника. Учням важко зрозуміти, чому «дівчинка» або «лінійка» середнього роду, «клас» – жіночого. Слід пояснити, що німецькі іменники слід запам'ятовувати з означеним артиклем, саме так і записувати нові слова у словник.

Як свідчить практика, найскладнішими у процесі засвоєння німецької граматики є такі теми:

- відмінювання прикметників;
- утворення і вживання форм пасивного стану дієслів;
- утворення і вживання форм умовного способу;
- порядок слів у німецькому реченні, особливо у складнопідрядному.

У процесі вивчення німецької мови на базі першої англійської основними є такі принципи:

1. Навчання німецької мови здійснюється за допомогою звуків через усі види мовленнєвої діяльності.

2. Навчання другої іноземної мови здійснюється на порівнянні або протиставленні фонетики, лексики, граматики рідної мови, першої та другої іноземної мов. Важливо спиратися на знання і досвід, набуті при вивченні першої іноземної мови, а також враховувати знання рідної мови.

3. Важливу роль під час навчання німецької мови відіграє оволодіння граматиною.

У зв'язку з цим фонетичний аспект мовлення має засвоюватися безпосередньо у практичній діяльності під час оволодіння тематичним лексичним і граматичним матеріалом. Згідно з комунікативним підходом до навчання новий мовний матеріал (лексичний і граматичний) подається у певному контексті, а вже потім активізується в усному і писемному мовленні за допомогою відповідних вправ і завдань.

Працюючи над формуванням комунікативної компетенції на уроках німецької мови, вчитель повинен керуватися наступними принципами:

- 1) мовленнєво-розумової діяльності;
- 2) індивідуалізації;
- 3) функціональності;
- 4) ситуативності;
- 5) новизни.

Вибір тем, ситуацій і країнознавчої інформації має здійснюватися за певними критеріями, матеріал повинен:

- бути цікавим для учнів і пробуджувати в них інтерес;
- бути актуальним, різноманітним, типовим і суспільно значущим не лише для країн, мова яких вивчається як друга іноземна, а й для України;
- бути цінним і важливим для теперішнього і майбутнього життя учнів;
- висвітлювати різноманітні аспекти життя людей (насамперед підлітків і молоді) в країнах, мова яких вивчається як друга іноземна мова; і не

тільки вміщувати факти та інформацію, а й сприяти формуванню в учнів відповідного ставлення до них;

- сприяти і на цій основі рефлексувати власні культурні цінності при критичному і водночас позитивному ставленні до культури німецькомовного народу.

Зазвичай процес вивчення другої іноземної мови супроводжується такими труднощами:

- психологічними, що зумовлені переходом до нового навчального предмета;

- пов'язаними з впливом на процес навчання рідної і першої іноземної мови (міжмовна інтерференція);

- зумовленими відмінністю у фонетичному й орфографічному аспектах першої та другої іноземних мов.

Способи подолання цих труднощів:

- визначення форм роботи і способів активізації мовленнєвої діяльності відповідно до вікових особливостей учнів;

- раціоналізація процесу навчання за рахунок використання вже набутого мовного й мовленнєвого досвіду у вивченні рідної та першої іноземної мов;

- вибір оптимальної технології навчання, що врахувала б взаємодію нового іншомовного механізму рідної та першої іноземної мов;

- послаблення впливу міжмовної інтерференції;

- визначення спільного й подібного у рідній, першій і другій іноземних мовах у всіх видах мовленнєвої діяльності. Існує міжмовне перенесення як важливий чинник раціоналізації навчального процесу.

Цілі, завдання й особливості навчання німецької мови у 5 класі.

Навчання ***німецької як першої іноземної мови в 5 класі*** ЗЗСО реалізується через навчально-методичне забезпечення вивчення предмета. Вивчення іноземних мов у цьому навчальному році буде здійснюватися за **модельними програмами:**

- ***Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи»*** для закладів загальної середньої освіти (автори: І. М. Зимомря, В. А. Мойсюк, М. С. Тріфан, І. К. Унгурян, М. В. Яковчук).

- ***Модельна навчальна програма «Іноземна мова 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти*** (автори: В. Г. Редько, О. П. Шаленко, С. І. Сотникова, О. Я. Коваленко, І. Б. Коропецька, О. М. Якоб, І. В. Самойлюкевич, О. М. Добра, Т. М. Кіор

та такими підручниками: ***«Німецька мова (5-й рік навчання): підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти*** (з аудіосупроводом) (авт. С. І. Сотникова, Г. В. Гогольєва).

Навчання ***німецької як другої іноземної мови в 5 класі*** реалізується через навчально-методичне забезпечення вивчення предмета, викладання якого в цьому навчальному році буде здійснюватися за програмою:

Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори В. Г. Редько, О. П. Шаленко, С. І. Сотникова, О. Я. Коваленко, І. Б. Коропецька, О. М. Якоб, І. В. Самойлюкевич, О. М. Добра, Т. М. Кіор, М. Р. Мацькович, Л. М. Глинюк, Є. Л. Браун) (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 *та підручниками*):

1. **Німецька мова** (1-й рік навчання): підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом) (авт. С. І. Сотникова, Г. В. Гоголева).

2. **Німецька мова** (1-й рік навчання): підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом) (авт. Н. П. Басай, Н. В. Шелгунова).

Згідно з модельною навчальною програмою «Друга іноземна мова. 5–9 класи» зміст навчання другої іноземної мови у 5-х класах створено на засадах сучасних науково-теоретичних положень щодо організації процесу навчання іноземних мов учнів підліткового віку. Вона враховує вікові психофізіологічні особливості та можливості школярів цієї вікової категорії, ґрунтується на їхньому досвіді у вивченні інших предметів, зокрема рідної та першої іноземної мови, забезпечує виконання практичної (комунікативної) мети навчання, а також передбачає реалізацію завдань освіти, виховання і розвитку особистості школярів у процесі отримання базової освіти, спрямовується на формування в учнів ключових і міжкультурної іншомовної комунікативної як предметної компетентностей.

Виходячи з навчальної програми і чітко визначених результатів вивчення іноземної мови для кожного класу, передбачається, що компетентна особистість здобувача освіти повинна демонструвати вміння ефективно користуватися іншомовною інформацією, окресленою комунікативними потребами та презентованою соціальним оточенням, оцінювати подану інформацію і добирати потрібну для власної життєвої діяльності, впливати на неї, адаптуючи її кількісні та якісні характеристики до своїх іншомовних комунікативних намірів. У межах змісту навчальної програми учень повинен уміти засобами іноземної мови аргументовано висловлювати власні думки, ідентифікувати зміст прочитаних і почутих текстів, дотримуватися в різних соціальних середовищах адекватної комунікативної поведінки, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, демонструвати своє ставлення до отриманої інформації з усних і письмових джерел.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти доцільно розглядати як здатність учнів відповідно до вікових особливостей і потенційних можливостей усвідомлено виконувати навчальні дії, що забезпечують опанування іншомовним спілкуванням в усній та письмовій формах у межах сфер, тем, ситуацій та з допомогою мовних засобів, окреслених чинною програмою.

Відповідно до Типової освітньої програми основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку:

- формування компетентностей;

- розвитку компетентностей;
- перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;
- корекції основних компетентностей;
- комбінований урок.

Структура і зміст компетентнісного уроку включає в себе поле взаємодії вчителя та учня: мотиваційне, емоційне, регулятивне, змістове, рефлексивне, технологічне. Щоб зробити свій урок продуктивним та результативним - необхідно **правильно сформулювати мету**. Мета визначає те, чим учні мають оволодіти на кінець уроку, серії уроків чи всього курсу. Мета може зосереджуватися, наприклад, на граматичній структурі або функції, на лексиці з певної теми чи на розвитку певної мовної навички. Щоб визначити та обрати найбільш відповідну мету, ми повинні відповісти собі на такі ключові запитання:

- що учні вже знають? (або: що вони вже вміють робити?)
- що їм треба знати? (або: що їм потрібно вміти робити?)

Аби обрати оптимальну мету для певної групи учнів слід продумати, що допоможе їм зробити наступний крок у навчанні. Це може бути новий мовний матеріал, подальша практика того, що вони вже знають, розвиток чи практика навичок чи опрацювання матеріалу, з яким вони вже стикалися в минулому, але ще не вживають впевнено та правильно. *В структурі уроку повинні бути **основна мета, допоміжні, поетапні та особисті цілі***. Визначившись з ними, можна розробляти відповідні поетапні цілі та завдання, розташовувати їх у найоптимальнішому порядку та обирати навчальні матеріали

Сучасний компетентнісно спрямований урок повинен будуватися за таким алгоритмом:

1. Конкретизація загальної мети (цілі) уроку (визначення предметної та ключової (ключових) компетентностей до конкретного уроку).
2. Поділ змісту виучуваної теми на навчальні ситуації залежно від його структури – теоретичні знання, знання способів діяльності, знання в дії або вміння тощо.
3. Формулювання цільового завдання до кожної навчальної ситуації.
4. Вибір методів навчання, адекватних цільовим завданням за їх дидактичними функціями (засвоєння, формування, узагальнення) та змісту навчального матеріалу (теоретичний, емпіричний чи практичний).
5. Вибір форм організації навчальної діяльності учнів (індивідуально самостійна, парна, групова, загальнокласна, фронтальна чи їх оптимальне поєднання) адекватно змісту та методам роботи.

При виборі змісту, методів і форм роботи вчитель повинен орієнтуватися на цільову установку та очікуваний результат спільної діяльності (кожний проміжний результат).

На кожному уроці іноземної мови вчителю через зміст навчання, форми і види навчальної діяльності необхідно спрямовувати навчальну роботу на формування в учнів життєвих компетентностей, реалізуючи компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови». Набуття учнями досвіду в цій сфері сприяють саме навчально-мовленнєві ситуації як засоби формування вмінь

іншомовної комунікативної поведінки за різних умов спілкування в межах програмової тематики. Аналіз змісту програм з іноземних мов та узагальнення його результатів дають змогу проілюструвати можливості формування ключових компетентностей учнів 5 класів у процесі навчання іноземної мови доцільно здійснювати комплексно, передусім через добір ситуаційних завдань, які може пропонувати вчитель відповідно до рівня навчальних досягнень його учнів і їхніх потенційних можливостей.

У ситуаційних завданнях на уроці рекомендується моделювати мовленнєві ситуації, тобто створювати умови, які залучають учнів у процес спілкування, мотивуючи їх до дії. Мовленнєві ситуації, у яких вони опиняються, спонукають їх до висловлення, викликають потребу в спілкуванні. Виконуючи такі завдання, аналізуючи зміст ситуації, учні можуть самостійно оволодівати новими знаннями та навичками з культури спілкування й набувати комунікативних умінь. Мовленнєві ситуації дають змогу наблизити навчання до природних умов спілкування в конкретних життєвих ситуаціях, формують уміння орієнтуватися в них, добирати мовні засоби, що відповідають особливостям ситуації (навіщо, кому, у яких умовах і що має бути сказано).

Особливу увагу учнів рекомендовано спрямовувати на дотримання всіх компонентів мовленнєвої ситуації, які визначають стиль, тип і жанр мовлення: обсяг, тему й основну думку висловлювання, мету і місце спілкування, адресат мовлення тощо. Для наближення до життя створюваних на уроці ситуацій необхідно добирати такі, які в межах програмової тематики **для 5 класу** відбуваються в повсякденному житті учнів, є зрозумілими для них і не вимагають додаткових пояснень. Для ілюстрації сказаного наведено розроблені зразки мовленнєвих ситуацій відповідно до тематики з підручника «Німецька мова», 5 клас (1 рік навчання), автор С. І. Сотникова. Під час вивчення теми: «Моя сім'я та мої друзі»/Familie und Freunde», учням доцільно запропонувати ситуаційну гру:

Spiel „Bekanntschaft». Гра „Знайомство». Geht durch die Klasse und spielt möglichst viele Dialoge. Macht Bekanntschaft.

A: Wie ist dein Name?

B: Mein Name ist Und wie heißt du?

A: Ich heiße

B: Sehr angenehm!

A: Gleichfalls!

Надалі вчитель може пропонувати ситуацію з метою формування вміння та навичок діалогічного мовлення. Уявіть, що ви зустрілися з німецькими однолітками і хочете дізнатися про їхніх друзів та розповісти про своїх. Побудуйте свою розмову за схемою: ім'я – вік – місце проживання – зовнішність – хобі.

Під час вивчення теми «*Mein Lieblingsessen – Моя улюблена їжа*», виконується доситуаційна діяльність: учитель розвішує на дошці малюнки з популярними українськими стравами. Учні повинні відповісти на запитання: «Як називаються ці страви?» Надалі пропонується друга мікроситуація: «Який твій улюблений фрукт?».

Welche Früchte magst du und welche nicht? Erzähle. Розкажи, які фрукти ти любиш, а які — ні. *Ich mag Bananen, ... und Ich mag keine*

Wörter für die Fragen: Ananas, Äpfel, Apfelsinen, Bananen, Birnen, Cola, Eis, Hamburger, Kuchen, Limo, Mandarinen, Obst, Pizza, Salate, Schokolade, Suppe

Під час вивчення теми «Хобі та інтереси», учням пропонується провести опитування: *Macht eine Umfrage über eure Hobbys und Interessen.* Проведіть опитування про ваші хобі та інтереси. Що можна робити на літніх канікулах?

A: Spielst du gern Computer?

B: Ja, ich spiele gern Computer. Und du?

A: Ja/Nein,

Подібні мовленнєві ситуації, які може пропонувати вчитель у 5 класі, спонукають не тільки до засвоєння тематичного мовного матеріалу, соціокультурних реалій, а й сприяють збагаченню комунікативного й соціального досвіду учнів. Ситуаційно зорієнтована особливість організації освітнього процесу зумовлює потребу визначати соціально доцільні комунікативні наміри учнів, урахувувати їхній навчальний досвід та вікові потенційні можливості. Поступово просуваючись у навчанні, учні оволодівають мовленнєвими зразками відповідно до завдань певних ключових компетентностей.

Отже, вивчення іноземної мови неможливе без її постійного практичного застосування. Щоб навчити учнів вести спілкування у межах певних ключових компетентностей, потрібно в них сформувати здатність не лише сприймати зміст мовлення інших, але й адекватно реагувати на наміри співрозмовників. Саме навчально-мовленнєві ситуації є тим дидактичним засобом, який стимулює до активної комунікативної діяльності і здатен забезпечувати поступову адаптацію учнів до реальних умов спілкування відповідно до передбачених навчальною програмою ключових компетентностей.